

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Karel Čulík

K šedesátinám profesora Karla Koutského

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 2 (1957), No. 6, 718--719

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/137302>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1957

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

K ŠEDESÁTINÁM PROFESORA KARLA KOUTSKÉHO

Na podzim letošního roku, dne 21. října 1957, oslavil prof. Karel Koutský, doktor fyzikálně-matematických věd a profesor matematiky na přírodovědecké fakultě Masarykovy university v Brně, své šedesátiny. Takové jubileum je důvodem, abychom přehlédli dosavadní běh jeho života a připomenuli si jeho dosavadní vědeckou činnost.

Prof. Koutský se narodil v Lounech a středoškolská studia vykonal na státní reálce v Kutné Hoře v době, kdy jejím ředitelem byl Alois Strnad, autor známé učebnice geometrie pro vyšší školy reálné. Vysokoškolská studia začal již za první světové války na pražské technice, ale pokračoval v nich až po válce, a to na přírodovědecké fakultě Karlovy university, kde navštěvoval přednášky profesorů Petra, Sobotky, Bydžovského, Procházky a j. Zde v roce 1926 dosáhl hodnosti doktora přírodních věd.

Od roku 1921 působil jako středoškolský profesor matematiky a deskriptivní geometrie v Trnavě a pak ve Zlatých Moravcích (do roku 1928), později v Hodoníně a konečně v Brně (od roku 1930). Roku 1946 byl převeden na pedagogickou fakultu Masarykovy university, v roce 1948 se habilitoval z matematiky na přírodovědecké fakultě Masarykovy university a definitivně sem přešel v roce 1952 jako profesor matematiky.

V období své učitelské působnosti na Slovensku pracoval vědecky převážně v teorii čísel. V aditivní teorii čísel se zabýval obdobou Wilsonovy věty, symetrickými funkcemi primitivních kořenů, Fermatovým kvocientem a j. Zejména zavedl a podrobně studoval pojem potenčního charakteru čísla. V analytické teorii čísel vyšetřoval konvergenci jistých speciálních nekonečných řad definovaných pomocí prvočísel a podařilo se mu zobecnit Brunovy klasické výsledky o dvojicích prvočísel.

Mezníkem ve vědeckém zaměření profesora Koutského bylo jeho setkání s ak. E. Čechem v Brně. Profesor Koutský se stal jedním z prvních a stálých členů (vedle B. Pospíšila, J. Nováka, M. Neubauera a j.) proslulého brněnského topologického semináře a rozřešil zde řadu problémů. V topologii se zabýval jednak otázkami oddělenosti množin daného topologického prostoru, jednak studoval různé modifikace jednotlivých topologií a určenost topologií pomocí systémů okolí. Jest třeba jen litovat, že mnohé výsledky z tohoto období zůstávají stále ještě nepublikovány.

Po druhé světové válce se prof. Koutský nejen znovu zabýval topologií, ale také teorií svazů. Studoval otázku o počtu částečných uspořádání dané množiny v souvislosti s počtem jistých speciálních topologií na této množině, vybudoval rozsáhlou teorii topologických svazů a studoval irreducibilní prvky a base v obecných svazech. Vedle toho se zabýval t. zv. topologií bez axiomů. Na toto thema vedl v letech 1954—1956 seminář, z něhož vznikla a byla publikována řada prací.

Dalším oborem vědeckého zájmu profesora Koutského byla elementární matematika, zejména elementární geometrie. Předpoklady pro toto studium pramenily z jeho učitelské činnosti. Bohužel zajímavé výsledky týkající se speciálních otázek o množinách bodů a přímek v rovině a různých otázek kombinatorického charakteru, vesměs podle jeho zvyku pečlivě a podrobně sepsané, zůstávají nepublikovány. V oboru elementární geometrie vede prof. Koutský již několik let seminář a školí aspiranty. Z jeho podnětů vznikla a byla publikována celá řada prací a nejednoho mladšího pracovníka přivedl na pole nové a bohaté problematiky.

Speciální zájem má prof. Koutský o historii a ideologii matematiky. Historií se soustavně zabýval již za svého působení na Slovensku, kde sebral bohatý materiál, z něhož zpracoval a uveřejnil zatím jenom část. V současné době připravuje pro tisk obsáhlou studii o dějinách slovenské matematiky a fyziky. Z ideologie publikoval prof. Koutský řadu odborných článků a hlavní výsledky shrnul v knize »Matematika a dialektický materialismus«.

Kromě vědeckých zájmů měl prof. Koutský vždy vřelý vztah k pedagogické práci v nejširším slova smyslu. Publikoval více než sto odborných článků, původních matematických úloh, recenzí a kritik, vesměs se zaměřením zvýšit odborné znalosti našich učitelů a jiných zájemců o matematiku. Zpracoval a knižně uveřejnil přehledy středoškolské matematiky, podílel se na sepsání učebnic matematiky, vykonal mnoho přednášek a dosud zastává řadu funkcí v našem matematickém životě. Zejména je předsedou brněnské pobočky Jednoty československých matematiků a fysiků.

Přes svůj špatný zdravotní stav vede prof. Koutský již několik let katedru matematiky na přírodovědecké fakultě Masarykovy university v Brně. Díky jeho svérázně, upřímně a

dobrosrdečné povaze a díky jeho politické vyspělosti a prozíravosti, podařilo se mu na katedře vytvořit vzácné ovzduší přátelské spolupráce, lásky k matematice a intenzivní vědecké činnosti. Již za to mu patří vřelý dík.

Přejeme profesoru Karlu Koutskému mnoho zdraví a úspěchů. Přejeme jemu i sobě, aby nadále svými zkušenostmi i životní moudrostí pomáhal naší matematice na cestě k novým úspěchům.

Karel Čulík, Brno.

ŽIVOT A VÝZNAM DÍLA LEONHARDA EULERA

FRANTIŠEK VESELÝ, Plzeň

Zamýšlíme-li se nad úspěchy vědy a techniky v několika posledních desetiletích, napadá nás otázka, ve které době tkví nejsilnější kořeny moderní vědy a kteří mužové nejvíce přispěli k jejímu rozvoji. Je snad skoro jisté, že v 17. století byly objeveny nové pracovní metody, které badatelům 18. století umožnily, aby vydatně přispěli k rychlému rozvoji matematiky a fyziky i jejich aplikací v technických vědách. Ačkoli o rozvoj těchto věd si získali zásluhy mnozí pracovníci, je přece jen nutno uvést především tato tři jména: Leonhard Euler (1707—1783), Jean le Rond d'Alembert (1717—1783) a Joseph Louis Lagrange (1736—1813). Euler se nám dnes jeví jako nejpłodnější všestranný matematik a polytechnický genius té doby, d'Alembert jako matematik a teoretický fyzik, který jako h'ava francouzských encyklopedistů a autor slavného úvodu k *Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers* (Paris 1751—1780) podstatně ovlivnil myšlenkový vývoj evropského lidstva, a Lagrange jako dovršitel jejich matematického a fyzikálního díla.

Na letošní rok připadlo 250. výročí narození Leonharda Eulera, jehož zásluh o rozvoj vědy a techniky vzpomínali vzdělanci celého světa. I tento článek má připomenout čtenářům našeho časopisu význam životní práce Eulerovy. K tomu je však především nutno načrtnout obraz vývoje a stavu vědy v době předeulerovské.

1. Rozvoj matematiky a fyziky do začátku 18. století

Přes úctu i obdiv k výsledkům bádání antické filosofie a přírodovědy musíme antické vědě vytýkat jistou jednostrannost. Věda té doby má charakter téměř jen spekulativní a nesnaží se ani mnoho o to, aby výsledky teoretických úvah konfrontovala s praxí a tím dosahovala jisté a nejspolehlivější kontroly svých výsledků. Tento charakter podržela věda po celý středověk až do století sedmnáctého. Autorita Aristotelova i dusivý tlak moci církevní působily dokonce tak, že se vědečtí pracovníci neodvažovali úvah, které by byly v rozporu s učením Aristotela nebo církve. Dokonce i matematikové ulpěli na interpretaci a prohlubování díla Eukleidova, při čemž užívali stále stejné synthetické metody a věnovali svou pozornost především studiu individuálních objektů matematické vědy. Teprve v 17. století objevili matematikové nové pracovní metody, které jim usnadnily současné studium celých tříd matematických objektů a položily základy k výstavbě moderní vědy.

Galileo Galilei (1564—1642) je první fyzik, který strhával pouta autorit a měl odvahu věřit

